

Nr 123.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående viss ändring i bestämmelserna rörande understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt; given Stockholms slott den 23 februari 1917.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att den, som börjat att uppbära understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt men sedermera mottager nytt förordnande såsom lärare vid någon för den allmänna folkundervisningen inrättad skola, må, för den händelse han vid sådant förordnande kvarbliver under minst fem år, vid förordnandets frånträdande undfå det större understöd, vartill detta förordnande kan berättiga honom.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 februari
1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern **HAMMARSKJÖLD**,
Statsråden: **HASSELROT**,
VON SYDOW,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman anförde härefter:

Ang. viss
ändring i
bestämmel-
sorna rörande
understöd
från småskol-
lärares m. fl.
ålderdoms-
understöds-
anstalt.

Sedan Kungl. Maj:t i proposition till 1892 års riksdag (nr 36) föreslagit riksdagen att godkänna vissa grunder för inrättande av en anstalt för beredande av ålderdomsunderstöd åt lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor ävensom icke ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, anmälde riksdagen i skrivelse den 20 maj 1892 (nr 89), att riksdagen godkänt de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna med åtskilliga ändringar. Reglemente för »småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt» utfärdades den 22 juni 1892, och anstalten trädde med 1893 års ingång i verksamhet.

Bland de av riksdagen godkända grunderna »i avseende å villkoren för rätt till understöd samt om understödets belopp» ingick en föreskrift av innehåll, att om den, som börjat att uppbära understöd från anstalten, mottog nytt förordnande såsom lärare eller lärarinna vid någon för den

allmänna folkundervisningen inrättad skola, han eller hon skulle förlora understödet för den tid, under vilken han eller hon uppbure lön såsom lärare eller lärarinna, dock med undantag för det fall att en understödstagare vid sjukdoms- eller annat tillfälligt förfall för tjänstgörande lärare eller lärarinna under kortare tid vikarierade för denne.

Denna föreskrift är såsom § 11 intagen i anstaltens reglemente.

Till jämförelse härmed torde jag få erinra om innehållet i motsvarande föreskrift beträffande delägare i folkskolläraernas pensionsinrättning. I § 19 av Kungl. Maj:ts förordning och reglemente den 30 november 1866 angående nämnda pensionsinrättning är i berörda hänseende stadgat:

Skulle den, som efter erhållet avsked kommit i åtnjutande av pension, åter såsom ordinarie lärare tillträda tjänst vid folkskola, skall under den tid, han sådan beställning innehar, pensionen, om den är större än lönen, minskas med ett däremot svarande belopp eller, om densamma understiger eller jämnt motsvarar lönen, helt och hållet indragas. Kvarbliver han minst fem år i sådan tjänst, äger han vid därefter erhållet avsked undfå den större pension, vartill denna tjänst kan honom berättiga. I annat fall må han efter avskedstagandet åter tillträda den honom förut tillagda pensionen.

Härav framgår sålunda, att delägare i folkskolläraernas pensionsinrättning har rätt att under vissa villkor för höjning av pension tillgodoräkna sig tjänstgöring, som fullgöres efter det den ursprungliga pensionen blivit honom tilldelad. Det torde även böra nämnas, att ifrågavarande stadgande för folkskolläraernas pensionsinrättning tillkommit genom beslut av Kungl. Maj:t ensam; de grunder för pensionsinrättningens verksamhet, som på sin tid underställdes rikets ständer och vunno ständernas gillande, voro av helt allmän natur, och det blev beroende på Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som kunde erfordras för grundernas tillämpning.

I skrivelse den 29 maj 1911 (nr 10) angående regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel har riksdagen ifrågasatt viss ändring i ovanberörda, för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt gällande föreskrift och därom anfört (punkt 7):

Uti en inom riksdagen väckt motion hade föreslagits, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i § 11 av nu gällande reglemente för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, att däri medgives rätt för lärare, som förut uppburit understöd från anstalten men genom att antaga nytt förordnande såsom lärare vid någon för den allmänna folkundervisningen inrättad skola förlorat sitt understöd, att, om han vid sådant förordnande kvarbliver under minst fem år, vid därefter erhållet avsked undfå det större understödsbelopp, vartill detta förordnande kan honom berättiga».

Vad motionären anfört till stöd för sitt förslag syntes riksdagen vara värt beaktande. Då emellertid en reglementsändring på sätt motionären föreslagit icke torde

böra vidtagas utan föregående fullständig utredning i ärendet och sådan utredning lämpligast skedde genom Kungl. Maj:ts försorg, hade riksdagen icke ansett sig kunna biträda motionen utan i stället funnit sig böra hos Kungl. Maj:t anhålla om en sådan utredning.

Med åberopande av vad sålunda blivit anfört finge riksdagen anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, buruvida icke sådan ändring i § 11 av gällande reglemente för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt kunde genomföras, att däri medgäves rätt för lärare, som förut uppburit understöd från anstalten men genom att antaga nytt förordnande såsom lärare vid någon för den allmänna folkundervisningen inrättad skola förlorat sitt understöd, att, om han vid sådant förordnande kvarbleve under minst fem år, vid därefter erhållet avsked undfå det större understödsbelopp, vartill detta förordnande kunde honom berättiga, samt att Kungl. Maj:t därefter ville vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda.

Genom nådigt beslut den 22 juni 1911 anbefalldes direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning att låta verkställa förutnämnda av riksdagen begärda utredning samt till Kungl. Maj:t inkomma med förslag å de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda. Direktionen avgav den 21 november 1911 utlåtande i ärendet och anförde därvid bland annat:

Verkställd undersökning hade givit vid handen, att av småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalts dåvarande pensionärer endast två oavbrutet varit och fortfarande vore i mistning av sitt understöd på grund av ånyo tillträdd tjänstgöring vid den allmänna folkundervisningen. Ifrågavarande lärarinnor, vilka även omnämnts i den inom riksdagen väckta motionen, nämligen Sista Lovisa Karlsson, född Gasslander, och Oleana Olausdotter, hade fått understödsbrev för sig utfärdade: den förstnämnda den 1 november 1898 under nr 301 å 70 kronor, räknat från och med januari 1898, och den senare den 30 september 1899 under nr 345 å 100 kronor, räknat från och med september 1898; och hade understöden indragits, för Karlsson från och med år 1902 och för Olausdotter från och med juli 1903.

Därest den ifrågasatta ändringen i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalts reglemente ansåges böra komma till stånd — varemot från direktionens sida intet vore att erinra — torde detta böra ske sålunda, att till § 11 i reglementet fogades ett tillägg av enahanda innebörd som i motsvarande paragraf i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning, nämligen § 19. Tillägget syntes alltså kunna avfattas sålunda:

»Kvarbliver han vid sådant förordnande under minst fem år, äger han vid förordnandets frånträdande undfå det större understöd, vartill detta förordnande kan berättiga honom. I annat fall må han efter avgång från förordnandet åter tillträda det honom förut tillagda understödet.»

Direktionens utredning och förslag remitterades sedermera till lärarlönenämnden, som i skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 november 1915 anmälde, att nämnden genom sitt samma dag avgivna betänkande II besvarat ifrågavarande remiss. I sagda betänkande, del 3, framlägger lärarlönenämnden förslag rörande ombildning av småskollärares m. fl. ålderdoms-

understödsanstalt till en småskollärarnas pensionsinrättning. Bland de föreslagna grunderna för en sådan pensionsinrättning ingår även följande i punkt 13 upptagna bestämmelse:

»Om lärare, vilken avgått med pension, ånyo erhåller anställning, som medför delaktighet i pensionsinrättningen, skall under den tid, han sådan anställning innehar, pensionen, om den är större än lönen, minskas med ett däremot svarande belopp eller, om den understiger eller jämnt motsvarar lönen, helt och hållet indragas. Kvarbliver han minst fem år i sådan tjänst, äger han, vid därefter erhållet avsked, undfå den större pension, vartill denna tjänstgöring kan honom berättiga. I annat fall må han, efter avskedstagandet, åter tilltråda den honom förut tillagda pension.»

I övrigt har nämnden ej särskilt yttrat sig om den angelägenhet, varom här närmast är fråga. Det torde därför få anses givet, att nämnden icke haft något att erinra mot den föreslagna förändringen i den nuvarande anstaltens reglemente.

Lärlönenämndens ovannämnda betänkande II har remitterats till yttrande av åtskilliga myndigheter, av vilka de flesta ännu icke inkommit med svar å remissen.

En av ovannämnda två lärarinnor, nämligen småskolläraryninnan i Botkyrka skoldistrikt Sista Lovisa Karlsson, född Gasslander, har emellertid i underdånig skrivelse den 25 november 1916 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes antingen förklara henne berättigad att utan hinder av den omständigheten, att henne redan år 1898 tillerkänts avkortad understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, vid avgång från sin nuvarande tjänst åtnjuta helt understöd från sagda anstalt eller ock, där est så icke kunde ske, vidtaga erforderliga åtgärder, för att hon måtte bli berättigad till erhållande av sådant understöd.

Till stöd för denna sin anhållan har lärarinnan Karlsson bland annat anfört:

Hon hade, efter avlagd småskollärarynexamen, tjänstgjort dels såsom lärarinna i småskola dels såsom biträdande lärarinna i folkskola från och med vårterminen 1878 till och med vårterminen 1883 samt från och med vårterminen 1886 till och med höstterminen 1897, således under sammanlagt 17½ år, varefter hon på grund av sjukdom avgått från sin dåvarande befattning och år 1898 erhållit ett årligt understöd av 70 kronor från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Hon hade emellertid mot förmodan snart blivit återställd till hälsan, så att hon redan år 1900 kunde för en kortare tid uppehålla ett vikariat i småskola.

Från och med år 1901 hade hon oavbrutet tjänstgjort såsom lärarinna inom Botkyrka skoldistrikt. Sedan dess hade hon icke uppburet något understöd från ovannämnda ålderdomsunderstödsanstalt men däremot årligen till densamma erlagt stadgade avgifter.

För närvarande räknade hon sammanlagt 59 levnads- och 33½ tjänstår. Under förutsättning att hon icke år 1898 ansett sig nödsakad att begära understöd från ålderdomsunderstödsanstalten, hade hon varit berättigad att vid avgång från sin nuvarande

tjänst från nämnda anstalt utbekomma helt understöd, eller 450 kronor årligen. På grund av bestämmelsen i § 11 av gällande reglemente för anstalten kunde hon emellertid nu icke erhålla större understöd än det, som redan år 1898 tillerkänts henne, således 70 kronor. Då hon nu på grund av sin ålder snart måste avgå från sin tjänst, torde det böra anses rättvist, att hon efter väl vitsordad tjänstgöring under en längre tjänstetid än den för bekommande av helt understöd från småskollärares m. fl. åldersunderstödsanstalt föreskrivna komme i åtnjutande av sådant understöd.

Ansökningen var åtföljd av merit- och tjänsteförteckning, frejdbetyg, utvisande att lärarinnan Karlsson vore född den 10 oktober 1857, samt bestyrkta avskrifter av betyg dels över avlagd småskollärarynneexamen, dels och rörande hennes tjänstgöring.

Över ansökningen har folkskolöverstyrelsen den 13 december 1916 avgivit infortrat utlåtande. Överstyrelsen har därvid hemställt om förslag till riksdagen, att § 11 i reglementet för småskollärares m. fl. åldersunderstödsanstalt måtte erhålla det tillägg, som direktionen över folkskollärares pensionsinrättning föreslagit. Till stöd för denna hemställan har överstyrelsen, efter att hava bland annat erinrat om förberörda motion vid 1911 års riksdag och riksdagens därav föranledda skrivelse i ämnet samt om direktionens över folkskollärares pensionsinrättning och lärarlönenämndens ovannämnda yttranden, anfört följande:

Den av lärarlönenämnden föreslagna bestämmelsen inginge i ett fullständigt förslag till omändring av småskollärares m. fl. åldersunderstödsanstalt till en småskollärares pensionsinrättning. Då det icke torde bliva möjligt, att hela denna fråga skulle kunna föreläggas 1917 års riksdag till prövning, syntes det överstyrelsen böra ifrågasättas, att det tillägg till reglementet för åldersunderstödsanstalten, det här gällde, infördes, utan att beslut angående anstaltens omorganisation behöfve inväntas. Den av riksdagen begärda utredningen hade genom direktionens och lärarlönenämndens uttalanden och förslag kommit till stånd. Ett tillägg av angivet innehåll kunde tydligen icke på något sätt föregripa spörsmålet om åldersunderstödsanstaltens uppgående i en småskollärares pensionsinrättning. För såväl skolan som den lärarkår, det här gällde, skulle det enligt överstyrelseus mening vara till fördel, om ett dylikt tillägg snarast möjligt bleve infört i reglementet. Att så kunde vara fallet, därpå syntes de omständigheter, som framginge ur de till här ifrågavarande remiss hörande handlingar, lämna ett talande exempel. Med hänsyn både till sökanden Karlsson personligen och till skolans bästa skulle det uppenbarligen vara i hög grad önskligt, att pensionsförhållandena för Karlsson ordnades så, att hon kunde få med tillgodogörande av de tjänstår, hon intjänat, avgå, då hon kände krafterna icke längre räcka till för det arbete, som hon så många år under, som det syntes, tidvis svåra förhållanden utfört i det allmänna tjänst.

Vad anginge den erforderliga författningsbestämmelsens avfattning, syntes det överstyrelsen vara lämpligt, att denna erhöles den form, som återfunnes i direktionens över folkskollärares pensionsinrättning förslag.

Departement-
schefen.

Av det anförda framgår, att lärare, som är delaktig i småskollärares m. fl. åldersunderstödsanstalt, är i här berörda avseende mindre gynnsamt ställd

än lärare, som är delaktig i folkskollärarnas pensionsinrättning. Några skäl för ett fortsatt uppehållande av denna olikhet mellan de båda lärargrupperna torde icke kunna förebringas. Rättvisan synes därför kräva, att delägare i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt får komma i besittning av enahanda förmån, som i detta hänseende redan tillkommer delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning, och att i sådant syfte den av riksdagen ifrågasatta ändringen i § 11 av reglementet för ålderdomsunderstödsanstalten kommer till stånd.

Den av riksdagen begärda och numera verkställda utredningen av föreliggande spörsmål giver vid handen, att en sådan reglementsändring som den nu ifrågavarande skulle få tillämpning på ett ganska obetydligt antal delägare i anstalten och att densamma följaktligen är av mycket ringa ekonomisk innebörd. Berörda reglementsändring är dessutom av den beskaffenhet, att den kan vidtagas oberoende av det föreliggande förslaget rörande ålderdomsunderstödsanstaltens ombildning till en småskollärarnas pensionsinrättning. Vidare ådagalägger det ansökningsärende, för vilket jag i det föregående redogjort, att den ifrågavarande ändringen snarast möjligt bör åvägabringas.

Då emellertid den reglementsbestämmelse, som det här gäller, tillkommit under riksdagens medverkan, kräves för ändring av densamma, att ärendet underställes riksdagens prövning.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att den, som börjat att uppbära understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt men sedermera mottager nytt förordnande såsom lärare vid någon för den allmänna folkundervisningen inrättad skola, må, för den händelse han vid sådant förordnande kvarbliver under minst fem år, vid förordnandets frånträdande undfå det större understöd, vartill detta förordnande kan berättiga honom.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

C. Wilh. Hagman.